

ELŐSZÓ

A »Budapest várostörténeti monográfiái« kiadványsorozat különálló feldolgozásokból és több kisebb tanulmányt összefogó kötetekből áll. Az utóbbiak »Tanulmányok Budapest múltjából« címen jelennek meg. Ennek XI. kötetét bocsátjuk most a nagyközönég elé.

A »Tanulmányok Budapest múltjából« című évkönyv tartalma és formája új, de megtartottuk régi elnevezését. Sorozatosan közli azokat az eredményeket, amelyek a Budapest történetét feldolgozó nagy kutatócsoport céltudatos munkája eredményeképpen születnek. Reméljük e kutatások előbbre viszik a magyar történelem ez elhanyagolt területének művelését, a magyar várostörténet feltárását, helyes megvilágításba helyezik értékes történelmi adatainkat és egyben például szolgálnak vidéki városaink részére is.

A »Budapest régiségei« és a »Budapesti forráskiadványok« mellett ez az évkönyv-sorozat hivatott arra, hogy Budapest történetének egészéhez szervesen kapcsolódó részletkérdéseket és e történet értékelésének ideológiai problémáit megoldja vagy fölvesse.

E tervszerűen meghatározott előmunkálatok nélkül nem képzelhető el Budapest történetének nagy összefoglaló műve, amellyel adósai vagyunk a főváros dolgozó népének, hazánknek és a Budapesten lejátszódott nagy haladó mozgalmak emlékének.

Budapest lakossága joggal hiányolja, hogy városa történelméről eddig egyetlen teljes és összefoglaló munka sem jelent meg, annak ellenére, hogy múltja a legősibb európai fővárosok közé sorolja. Úgy érezzük, hogy Budapest Főváros Tanácsának kultúrpolitikája nem volna teljes, ha nem számolna a szülővárosát szerető nép kívánságával.

E kívánság annál is inkább helyes, mert a szocializmust építő főváros sok kérdését igazán mélyen csak folyamatában, a múltból való kibontakozáson keresztül érthetjük meg. A »Tanulmányok Budapest múltjából« kötetének kiadásával feladatunknak csak első részét, az összefoglalás tudományos előkészítését igyekszünk elvégezni.

Pongrácz Kálmán

»Barbár« betörések és belső harcok Aquincum terében

Az antik irodalomból sajnálatosan csak egy-két olyan adat maradt ránk, amely határozottan Aquincum térségében lefolyt harcokra, hadmenetekre utal. Ennek a hiányosságnak a kiegyenlítése végett már elődeink figyelme is a régészet által feltárt írásos, kő- és fémemlékek felé fordult. Mi ezúttal, vázlatos áttekintés keretében, arra teszünk kísérletet, hogy a pontosan év szerint keltezett feliratos kőemlékek alapján felvázoljuk azoknak a harcoknak a láncolatát, amelyek Aquincum terében játszódtak le. Egyúttal egy szovjet kutató¹ kezdeményezését követve, megkíséreljük azt is, hogy különválasszuk azokat az adatokat, amelyek inkább a szökevény rabszolgák, szökött katonák, földönfutóvá vált parasztok stb., vagyis az ún. latrok csapatai és a római birodalom karhatalmi erői közötti harcokra vallanak, mint külső ellenség betöréseire. Egyébként a latro-fogalom jelentésfejlődésének alaposabb, a társadalomtörténeti szempontokat mélyrehatóbban érvényesítő kifejtésével ezen a helyen nem foglalkozunk; úgy érezzük, hogy filológusaink hivatottak arra, hogy ezt a feladatot elvégezzék.

Ezzel az első próbálkozásunkkal a problémát magunk sem tartjuk lezártnak. Megengedjük, hogy egy bizonyos emlékcsoportra korlátozódik kísérletünk, és így eredményei vitathatók. A következtetéseink alapjául szolgáló adatok a régészeti stb. emlékanyagának egyéb elemeivel még összeegyeztetendők. A jelen vizsgálódásunkban követett módszert is nyilvánvalóan még kritikailag elemezni, tökéletesíteni és kiszélesíteni fogják. Az aquincumi és a pannóniai kutatás vonalán ezzel a dolgozatunkkal a figyelmet hívjuk fel a kérdés fontosságára és a végleges megvilágítás érdekében szükséges vitát szeretnők elindítani. Reméljük, hogy a hozzászólások egyes fontosabb kérdéseket közelebb juttatnak a megoldáshoz, tökéletesebb szempontok és módszerek tisztázása, az adatok finomabb összeegyeztetése révén.

Mindenekelőtt alapszempontjaimat fejtem ki röviden, amelyek szerint a rendelkezésre álló írásos adatokat differenciálok. Aránylag legnagyobb számmal a fogadalmi kööltárkák feliratai jöhetnek tekintetbe. Szerencsés és kiaknázandó körülménynek érzem ugyanis, hogy általában év, sőt gyakran nap szerint meghatározva feljegyezték